

ФИЗИКА 2012

Понедељак, 22. октобар 2012

Динамика

- Сила
- Њутнови закони кретања
- Тежина, трење и друге силе
- Основне силе у природи
- Статика

1

Динамика

- При описивању кретања се користе још две величине, **маса** и **сила**.
- Даје везу између кретања тела и сила које делују на њега у "уобичајеним условима"
- Услови када класична механика не може да се примени
  - када су тела веома мала (< од димензије атома)
  - када се тела крећу брзинама блиским брзинама светлости

2

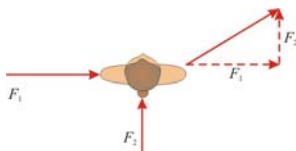

Силе су вектори

3

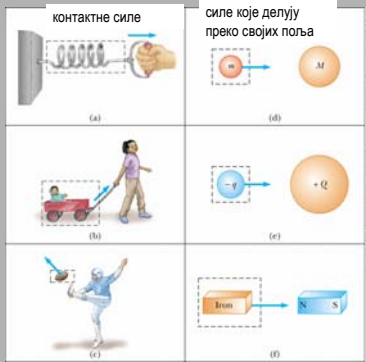

Силе

- Обично се представљају као нешто што може да **пуца** или **ручи** тела
- Векторска величина
- Могу да буде **контактне** или силе које делују преко **поља**

© 2008 Pearson Education, Inc. All rights reserved. Pearson Education, Inc. and its publishing program(s) are trademarks of Pearson Education, Inc.

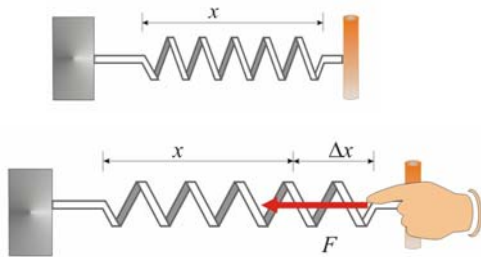

Мерење сила - "стандардна сила" – преко релативне (повратне) силе

5

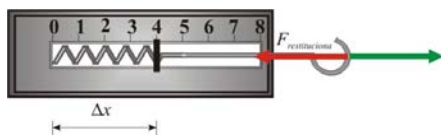

Динамометар

6

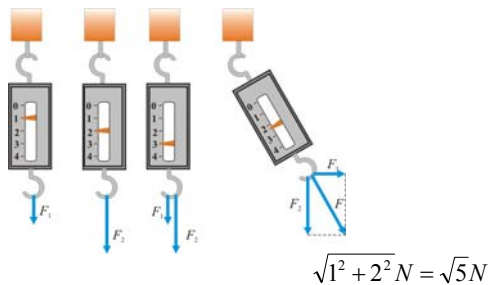

Векторска природа силе

7

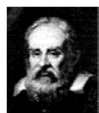

Њутнови закони

- 1. закон
- искуство
  - тело остаје у стању мировања уколико не делујемо на њега
  - тела која се крећу се након неког времена зауставе
- у ствари
  - 1. Њутнов закон: Тела остају у стању мировања или униформног (равномерног праволинијског) кретања, све док на њих не делује нека спољашња сила
  - да ли је то контрадикција?
  - не, сила трења изазива "промену стања кретања" и успорава тела
  - особина тела да остају у стању мировања или равномерног праволинијског кретања - инертност. 1. Њутнов закон – закон инерције.

8

Маса

Маса: Мера инерције/инертности тела

1. Скаларна, позитивна, адитивна.
2. Не може да нестане или настане (у процесима који могу да се опишу класичном физиком).

Што је објекат масивнији то је инертнији!!

Кретање по инерцији – кретање по правој линији!

Теже је утицати на кретање масивнијег објекта него оног са мањом масом

Маса је повезана са са количином материје у телу (број атома и молекула у телу).

Маса је величина која не зависи од тога где се налази тело већ само од онога од чега се састоји.

Одређивање масе у пракси: Не бројимо атоме и молекуле (а требало би тако) већ упоређујемо масу тела са стандардом јединице масе - килограмом

9

---

2. Њутнов закон

- 1. закон
  - постоји веза између стања кретања и деловања
  - не даје одговор на питање колика је промена нити како се долази до ње
- како да установимо да је дошло до промене стања кретања?
- промена у брзини **система** – а то је –
  - убрзање
- (**спољашња**) сила доводи до појаве убрзања

10

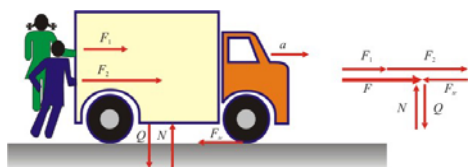

Спољашње и унутрашње силе

11

- $a \sim F$ (вектори су – масним словима)
- убрзање система је пропорционално укупној сили која делује на њега
- $a \sim 1/m$
- убрзање система је обрнуто пропорционално маси система
- 2. Њутнов закон: Убрзање система је директно пропорционално, и истог је правца и смера, као укупна сила која делује на систем, а обрнуто је пропорционално његовој маси
- $a = F/m$ (3.1)
- $F = m a$ (3.2)
- Јединица за силу – $1 \text{ N} = 1 \text{ kg m} / \text{s}^2$ (сила која телу масе 1 килограм **сваке секунде** промени брзину за 1 **метар у секунди**)

12

---

3. Њутнов закон

- При интеракцији два тела, сила којом прво тело делује на друго, једнака је по интензитету и по правцу, а супротног је смера од силе којом друго тело делује на прво.

- да ли се ове две силе поништавају?
- да ли има вертикалних сила?

13

Тежина

- када пустимо тело оно пада **убрзано**
- 2. Њ. закон: => постоји сила!
- ако нема отпора ваздуха (и занемаримо ротацију Земље) једина сила је **гравитациона = тежина (Q)**
- $F=ma$, $F=Q$,
- **Галилеј** – у одсуству сила отпора ваздуха, сва тела падају са истим убрзањем g
- $Q = mg$

14

Маса и тежина

- Тежина тела масе 1,0 килограм.
  - $Q = mg = 1,0 \text{ kg} \times 9,81 \text{ m/s}^2 = 9,8 \text{ N}$
- Како се убрзање мења (на Земљи, ван ње) ни тежина није иста
- На Месецу је
  - $Q = mg = 1,0 \text{ kg} \times 1,67 \text{ m/s}^2 = 1,7 \text{ N}$
- Маса и тежина су различите физичке величине.
  - Маса има везе са количином материје и не зависи од места на коме се мери
  - тежина зависи од јачине гравитационог поља на датом месту.

15

Маса, тежина и тежа

Маса и тежина су две различите величине!!

Није **инхерентна** карактеристика објекта!!! (Маса јесте)

Тежина зависи од тога где је мерите (Земља, Месец, ...). (Маса не зависи)

Тежина је **сила** којом тело делује на хоризонталну подлогу, растеже опругу, затеже конач о који је обешено, ... услед деловања силе Земљине теже.

Тежина и тежа нису исте величине!!! Разликују се по нападној тачки! А могу и по вредности.

$$\vec{Q} = m \vec{g}$$

16

Трење

- Силе које се јављају приликом релативног кретања делова различитих тела (силе спољашњег трења) која се додирују или делова истог тела (силе унутрашњег трења)
- постоје и када се тела не крећу – **статичко трење**
- када се крећу – **динамичко/кинетичко трење**
- увек је паралелна контактної површини
- зависи од тога да ли постоји или не кретање између додирних површина

17

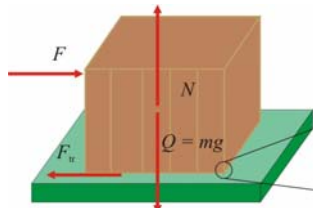

Трење

- Особине
  - сила статичког трења је већа од силе кинетичког трења
  - кад једном померимо сандук лакше га гурамо
  - што је масивнији теже ћемо га померити
  - ако поспемо зрнење по поду лакше ће се померати
  - ако поспемо мало уља по поду лакше ће се померати
- Узрок
  - додирне површине нису глатке

18

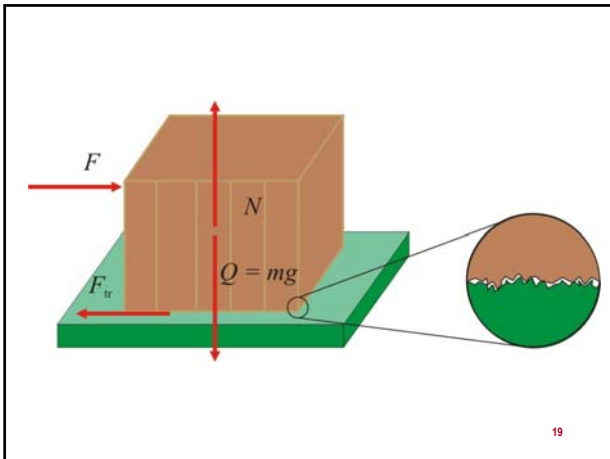

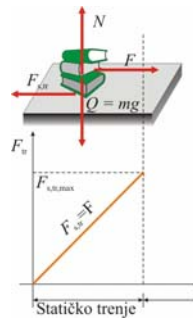

Статичко трење, F_s

- Статичко трење - тело мирује
- Ако примењена сила F расте, расте и F_s
- Ако F опада, опада и F_s

$$F_s \leq \mu_s N$$

$$F_{s,max} = \mu_s N$$

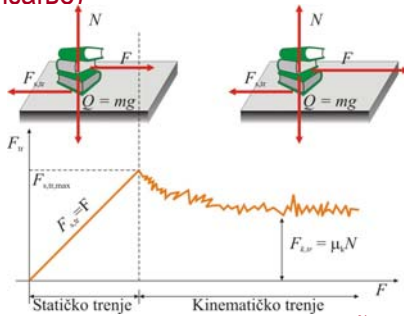

Кинетичко трење, F_k , (клизање)

- Кинетичко трење - тело се креће

$$F_k = \mu_k N$$

$$\mu_k \leq \mu_s$$

Sistem	μ_s	μ_k
Čelik i suvi čelik	0,6	0,3
Čelik i nauljeni čelik	0,05	0,03
Drvo i drvo	0,25-0,5	0,2-0,3
Teflon i čelik	0,04	0,04
Staklo i staklo	0,94	0,4
Guma i asfalt	1,0	0,8
Voskareno drvo i vlažan sneg	0,14	0,1
Voskareno drvo i suv sneg	-	0,04
Led i led	0,1	0,03
Čelik i led	0,4	0,02

Tabela 3.1: Koeficijenti statičkog i kinematičkog trenja

22

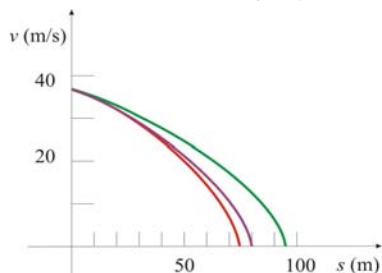

Antilock Braking System

- zelena boja – amater bez ABS
- љубичаста - amater sa ABS
- црвена боја - професионални возач

23

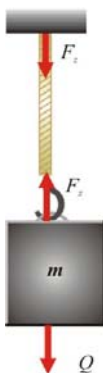

Сила затезања

- реакција којом жице, конопци, сајле, ..., делују на тело које је изазвало њихово затезање.
- правац - дуж жице
- смер - од тела које је изазвало затезање.
- жице, конопци, сајле, служе да пренесу силу којом се делује дуж њих и да евентуално покрену тело које је на другом крају

24

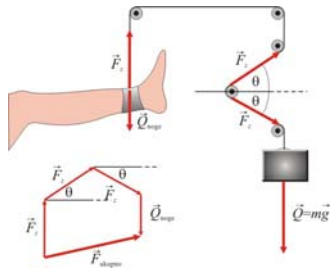

Сила затезања - примена

- примена: жице, конопци, сајле, служе да пренесу силу којом се делује дуж њих и услед тога могу да покрену тело које је на њиховом другом крају
- могу да служе и за промену правца деловања силе.

дистракција

25

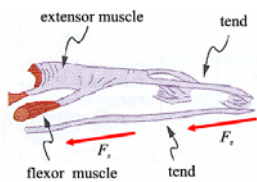

Сила затезања - примери

Slika 3.13: Mišići i tetive u prstu.

26

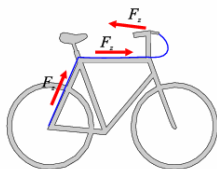

Сила затезања - примери

Slika 3.14: Sistem za kočenje kod bicikla.

27

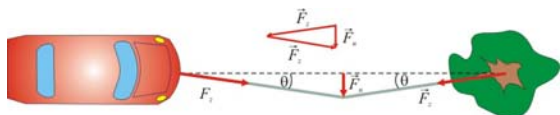

Сила затезања - примена

$$\vec{F}_z + \vec{F}_z = \vec{F}_n$$

$$F_n = F_z \sin \theta + F_z \sin \theta = 2F_z \sin \theta$$

$$F_z = \frac{F_n}{2 \sin \theta}$$

мала попречна сила
изазива велику силу
затезања (зато што
је мали угао θ)

28

Основне силе у природи

- Типови
  - јака нуклеарна
  - електромагнетна
  - слаба нуклеарна
  - гравитација
- карактеристике
  - све делују преко поља
  - поређане су по јачини интераговања
  - у класичној механици се разматрају само електромагнетна и гравитација (преостале две имају много краћи домет дејства)

29

Интеракције и њихово уједињење

Sila	Približna relativna jačina	Domet	+/-	Prenosioc
Gravitaciona	10^{-38}	∞	+	Graviton (pretpostavka)
Elektromagnetna	10^{-2}	∞	+/-	Foton (registrovan)
Slaba nuklearna	10^{-13}	$< 10^{-18}$ m	+/-	W^+ , W^- , Z^0 (registrovani)
Jaка nuklearna	1	$< 10^{-15}$ m	+/-	Gluoni (osam)

Tabela 3.2: Karakteristike osnovnih sila

30

Деловање на даљину. Концепт поља

- све фундаменталне силе делују “на даљину” – нису тзв. контактне
  - гравитациона, електрична сила, ...
- шта их преноси?
- један од начина - претпоставка да око сваког тела постоји **поље**
- **поље** постоји независно од других тела
- када неко тело унесемо у **поље** првог онда оно делује на њега
- како? чиме? ... шта то преноси интеракцију?

31

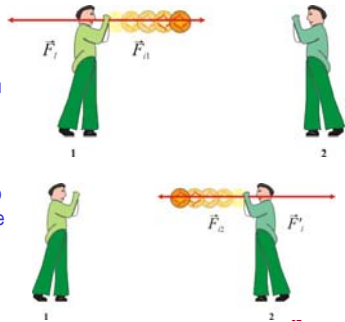

Деловање на даљину. Концепт поља

- 1932. Хидеки Јукава, јака (нуклеарна) интеракција се преноси честицама
- макроскопска визуелизација
- обојица осећају дејство одбојне силе иако се не додирују

Sila	Približna relativna jačina	Dometa	+/-	Prenosioc
Gravitaciona	10^{-38}	∞	+	Graviton (pretpostavka)
Elektromagnetna	10^{-2}	∞	+/-	Foton (registrovan)
Slaba nuklearna	10^{-13}	$< 10^{-18}$ m	+/-	W^+ , W^- , Z^0 (registrovani)
Jaka nuklearna	1	$< 10^{-15}$ m	+/-	Gluoni (osam)

Tabela 3.2: Karakteristike osnovnih sila

- што су честице које преносе интеракцију масивније мањи је домет силе,
- максимална домет имају силе чији преносиоци имају масу 0.

33

Статика

- Проучава услове равнотеже тела
- Услови равнотеже?
- 1. услов: укупна сила је нула
  - $\Sigma \vec{F}=0$
- али и тада је могуће кретање!

34

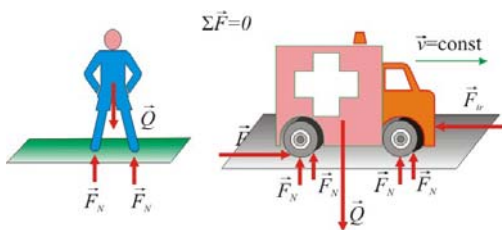

Статичка и динамичка равнотежа

35

Статика

- Услови равнотеже?
- 1. услов: укупна сила је нула
  - $\Sigma \vec{F}=0$
- то је заправо захтев да се тело не креће убрзано (транслаторно)
- а шта ако тело ротира?
- и онда може да буде у равнотежи уколико му се не мења угаона брзина!!!
- да ли овај услов може да се исказе слично првом услову?

36

Момент силе

- Размотримо колика је сила потребна да се отворе врата. Да ли је лакше да се отворе гурањем/вучењем далеко од шарки или ближе шаркама?

Што је нападна тачка силе даље од шарки/осе око које се врте, већи су ротациони ефекти које сила изазива!

37

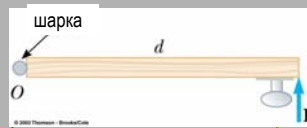
Момент силе

- Када се на тело прикључено на неку осу, примени сила, она може да га заротира око те осе.
- Ефикасност силе (M), која је примењена на тело указује на то колико ефикасно та сила мења његову брзину ротирања (стање ротационог кретања).

Пример врата:

$$M = Fd$$

- M је момент силе
- d је (најкраће нормално) растојање од (осе) тачке деловања силе
- F је сила

38

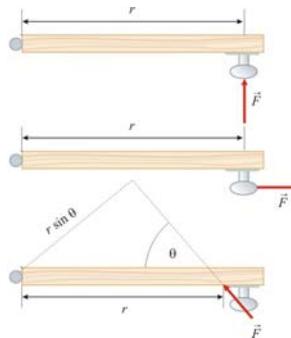

Момент силе

- Три битна фактора при деловању силе:
  - интензитет,
  - правац и
  - положај тачке деловања (нападна тачка)
- деловање силе под различитим угловима у односу на правац врата
- $M = F r \sin \theta$
- $r \sin \theta$ је најкраће растојање од правца деловања силе до осе ротације

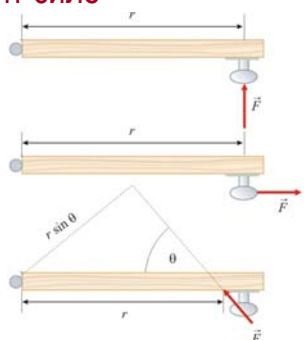

Момент силе

- $M = F r \sin \theta$
- Јединица за момент је Nm.
- Смер момента:
  - ако ротира тело у смеру супротном од казаљке на часовнику усмерен је од слике ка нама (позитиван),
  - ако ротира тело у смеру казаљке онда је усмерен од нас (негативан)

Статика

- Услови равнотеже?
- 1. услов: укупна сила је нула
  - $\Sigma \vec{F} = 0$
- то је заправо захтев да се тело не креће убрзано (транслаторно)
- 2. услов: укупни момент сила мора да буде нула
  - $\Sigma \vec{M} = 0$
- то је захтев да тело не ротира убрзано

41

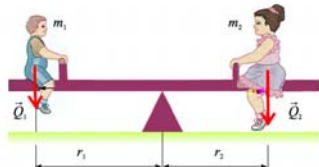

Пример статичке равнотеже

- код балансирања на клацкалици оба услова су задовољена
- $Q_1 r_1 - Q_2 r_2 = 0$
- $Q_1 r_1 = Q_2 r_2$

Slika 3.21: Ravnoteža na klackalici.

42

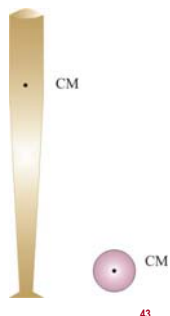

Центар маса. Тежиште

- Материјална тачка- идеализација
- материја реалних тела је некако распоређена у простору
- испоставља се да се и тада тела често понашају као да им је целокупна маса сконцентрисана на једном месту – **центар маса**
- за (хомогена) геометријски правилна тела он се налази у геометријском средишту
- иначе је ближи масивнијем делу тела

43

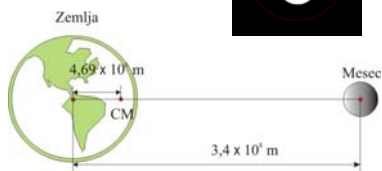

Израчунавање координате центра маса

$$\vec{r}_{CM} = \frac{m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2 + \dots}{m_1 + m_2 + \dots} = \frac{m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2 + \dots}{M}$$

$$x_{CM} = \frac{m_1 x_1 + m_2 x_2}{m_1 + m_2}$$

44

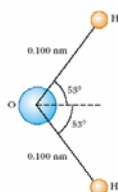

- ако пратимо путању главе, она је сложена линија
- једноставније је пратити центар маса, његова путања је простија

45

Тежиште

- Тежина система се понаша као да се налази у једној тачки која се назива **центар тежине или тежиште**
- Положај тежишта – аналогно дефиницији центра маса

$$\vec{r}_{CM} = \frac{m_1\vec{r}_1 + m_2\vec{r}_2 + \dots}{m_1 + m_2 + \dots} = \frac{m_1\vec{r}_1 + m_2\vec{r}_2 + \dots}{M}$$

$$\vec{r}_T = \frac{Q_1\vec{r}_1 + Q_2\vec{r}_2 + \dots}{Q} = \frac{m_1g\vec{r}_1 + m_2g\vec{r}_2 + \dots}{m_1g + m_2g + \dots}$$

- ако је убрзање Земљине теже исто за сваку тачку центар маса и тежиште се поклапају.

46

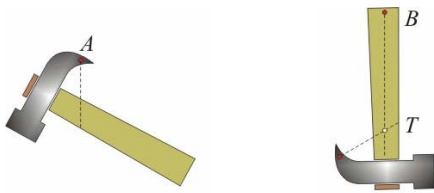

Експериментално одређивање положаја тежишта

47

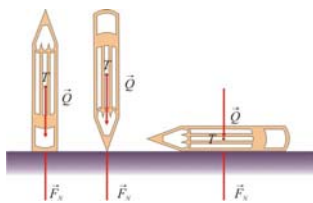

Равнотежа

- типови
  - стабилна
  - лабилна
  - индиферентна
- критеријум
  - понашање тела при малом отклону из равнотежног положаја,
  - односно према смеру силе, или момента силе који се јавља(ју) при томе

48

Равнотежа

- типови
  - стабилна
  - лабилна
  - индиферентна
- критеријум
  - понашање тела при малом отклону из равнотежног положаја,
  - односно према смеру силе, или момента силе (који се јављају при отклону тела од положаја равнотеже)

49

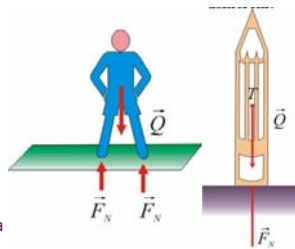

Равнотежа

- чак и када је тело у стању стабилне равнотеже, ако се довољно удаљи из њега, долази у положај лабилне равнотеже
- деловањем бочном силом можемо да пореметимо равнотежу
- критичан моменат настаје када тежиште тела није више изнад површине ослоња
- код оловке је то њена доња површина
- код човека површина стопала и површина између њих
- тежиште људи је изнад зглобова у кукovima
- бочна померања се компензују померањем остатка тела на супротну страну (балансирање при вожњи бицикле у кривини)

50

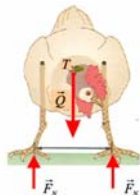

Равнотежа

- код неких животиња је тежиште испод кукова па су стабилније

Slika 3.27: Primer dvostrane poluge.

51

Просте машине

- Уређаји који користећи систем полука, зупчаника, катурача, клинова и завртања, могу да увећају примењене силе и моменте.
- статика – просте машине или мирују или се униформно крећу

52

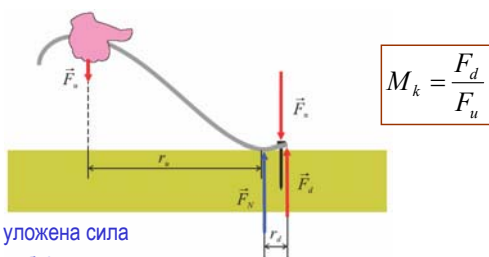

Коефицијент механичке ефикасности

- F_u уложена сила
- F_d добијена сила

53

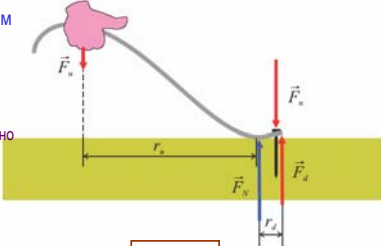

Коефицијент механичке ефикасности- МОМЕНТИ СИЛА

- силе које делују на систем – полука
  - F_u - примењена сила
  - F_n - сила реакције којом глава еккера делује на систем – једнака и супротно усмерена од F_d , којом полука делује на ексер.
  - F_N нормална сила којом подлога делује на полука

- Услов равнотеже момената ($M=0$)

$$r_u F_u = r_d F_n$$

$$M_k = \frac{r_u}{r_d}$$

54

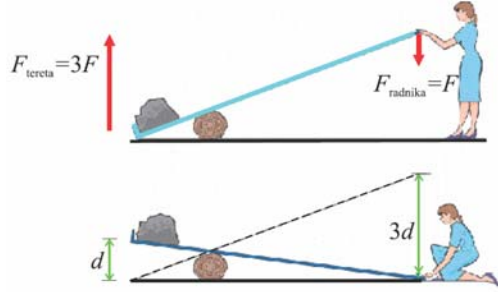

Златно правило механике

55

Силе и моменти сила у мишићима и зглобовима

- Локомоторни систем
  - активни део
    - скелетни мишићи
  - пасивни
    - кости
    - зглобови
- Силе које делују на њега
  - спољашње (гравитационе)
  - унутрашње (мишићне контракције)
- Кости – полуге
- Зглобови – повезују их и омогућују ротацију

56

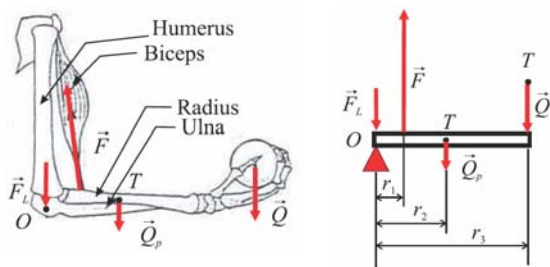

Лакат као једнострана полуга

57

Остали делови локомоторног система

- Леђа – коефицијент механичке ефикасности је такође мањи од 1
- Вилица – коефицијент механичке ефикасности је већи од 1 на местима где су кутњаци

58

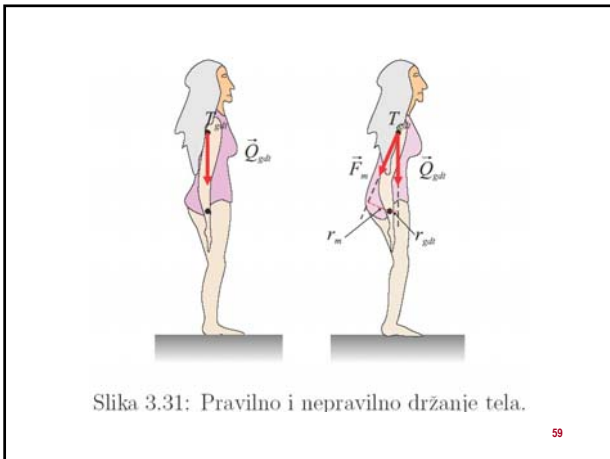

59

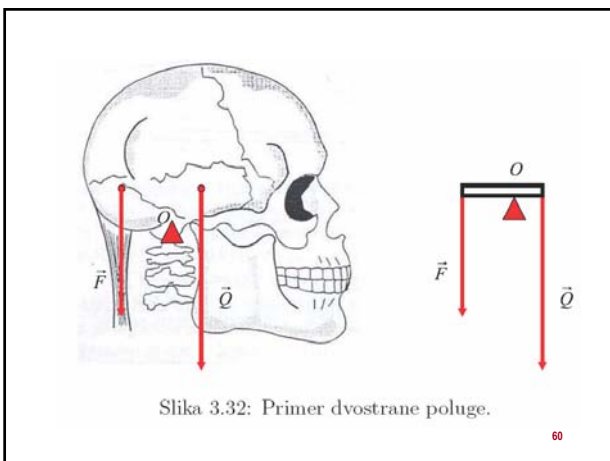

60
